

ASPECTES METODOLÒGICS DEL TREBALL EMPÍRIC EN MORFOLOGIA VERBAL

IMMA CREUS BELLET

icreus@filcat.udl.es

Universitat de Lleida

Resum. La redacció d'aquest article parteix d'una reflexió de l'autora sobre aspectes metodològics aplicats en els treballs que estudien alguns dels aspectes de la morfologia verbal, a partir de les mancances detectades a l'hora d'iniciar la seva recerca personal en aquest camp. L'objectiu d'aquest article es concreta finalment en tres aspectes. En primer lloc, tenir una idea clara de la complexitat del concepte de *verb* i les seves implicacions com a objecte de recerca. En segon lloc valorar els avantatges i els desavantatges d'algunes de les tècniques més emprades en els treballs de base empírica en l'anàlisi de la morfologia verbal partint d'exemples reals i, en darrer lloc, apuntar algunes idees sobre qüestions que caldria estudiar de forma conjunta en una dimensió pragmàtica de l'ús verbal.

Paraules clau: metodologia.

Abstract. *Methodological aspects of research in verbal morphology*. This article deals with some methodological aspects of research in verbal morphology based on the author's experience in this area. The aim is, first, to try to clarify the concept of *verb* as a research topic. Secondly, using real speech examples, the article demonstrates the advantages and disadvantages of some techniques used in verbal morphology studies and suggests strategies for a pragmatic approach to the verbal component.

Key words: methodology.

1 Aspectes preliminars

Durant els darrers trenta anys –podríem tirar el fil una mica més– la lingüística ha vist néixer diferents tendències que l'han convertida en una ciència interdisciplinària. El cas més palpable d'aquesta eclosió es manifesta segurament amb el naixement de la lingüística aplicada que tot i que aparentment

s'hagi convertit en una mena de calaix de sastre on tot hi té cabuda, no oblidem que va sorgir –i amb aquest propòsit ha anat creixent– amb la intenció d'aplicar a un domini pràctic les teories lingüístiques existents (Payrató [9, p. 19])¹. Tanmateix, aquesta directriu no nega ni la importància ni l'existència del que s'ha anomenat específicament *lingüística teòrica*.

Conseqüentment, això ha suposat incorporar a l'estudi de la llengua l'aplicació de mitjans tècnics que han exigit al lingüista per exemple coneixements d'informàtica. En aquest sentit no cal situar-nos en el cas extrem de la lingüística computacional, pensem per exemple en la feina del dialectòleg actual que si bé no crec que hagi de deixar de banda la feina del paper i llapis, no negarem pas –si es vol únicament per una raó d'estalvi de temps– l'avenç que ha suposat treballar amb els programes de tractament de dades. En una paraula, doncs, i recordant el títol de la darrera obra de Lluís Payrató el lingüista ha hagut de fer de la seva feina una *professió* en el sentit més ampli del terme.

Ara bé, si certament aquest component més aviat mecànic dels estudis lingüístics ha començat a ésser explotat jo diria que amb força, penso que paral·lelament s'han anat descuidant els aspectes metodològics del treball empíric que constitueixen la base de moltes d'aquestes recerques. Avui, doncs, costa molt més dissenyar el mètode per a la recollida de dades, que no pas aplicar qualsevol dels programes que conviuen en el mercat per al tractament d'aquestes mateixes dades. Cal admetre, però, que el fet d'emmarcar un estudi en un corrent lingüístic concret ajuda a resoldre alguna d'aquestes qüestions malgrat que no sempre soluciona la necessitat d'adequar la metodologia als interessos particulars de la nostra investigació.

L'objectiu d'aquest article, doncs, és reflexionar sobre aquestes qüestions a partir d'algunes dades² que ajudin a plantejar dubtes i a cercar-ne possibles respostes. En aquest cas, les dades se centren en els problemes que sorgeixen a l'hora d'iniciar un treball de recerca en el camp de la morfologia verbal.

¹Tal i com reconeix Lluís Payrató aquesta és una definició excessivament reduccionista que banalitzava aquesta disciplina. En aquest cas, però, penso que és suficient.

²Totes les dades que figuren en aquest article formen part de la base de dades de la Tesi de llicenciatura de l'autora, intitulada *La flexió verbal a Bell-lloc d'Urgell. Un estudi morfològic* (UdL, juny 1997). Al capdavant, doncs, és una reflexió a partir de l'experiència personal, la qual cosa significa que el contingut d'aquest article pot ésser totalment reformulat i fins i tot discutit.

2 El verb com a concepte i objecte de recerca

En general tenim un coneixement passiu de la noció de verb; pràcticament tothom sap identificar un verb. Tanmateix, el cert és que intentar donar una definició formal més o menys convincent i precisa resulta una mica més complicat del que podem preveure inicialment. Val a dir, que fins i tot algunes gramàtiques, en l'apartat corresponent a l'estudi de la morfologia verbal, sovint defugen d'aquesta tasca. Amb tot, es pot assajar una definició del concepte de verb que globalitzi aquesta complexitat (Cuenca [3, p. 159]):

[el verb és] la categoria no nominal per excel·lència, definit com a centre de l'oració en dos sentits diferenciables i complementaris: el morfosintàctic, en la mesura que és el suport dels morfemes de concordança amb el subjecte, a més de contenir els morfemes que situen temporalment i modalment tota l'oració, i el semàntic, per tal com actua com a predicat principal de l'oració, i marca amb paper temàtic el subjecte i els seus complements subcategoritzats.

La definició de M. Josep Cuenca, que és només una de les possibles, determina els elements bàsics que s'han utilitzat per a la classificació dels verbs. Juan Carlos Moreno [8] per exemple classifica els verbs des del punt de vista morfològic (verbs *auxiliars* i *plens*), sintàctic (*monovalents*, *bivalents*, *trivalents* i *tetravalents*) i semàntic (segons el tipus d'*acció*, de *procés* o *estat*). Aquesta classificació pot matisar-se encara més sobretot pel que afecta el punt de vista morfològic i sintàctic. En el primer cas podria distingir-se entre el component morfofonològic i, doncs, fixar-nos en els elements de segmentació verbal³, i d'altra banda, el component morfosintàctic que entre formes verbals afecta els temps compostos. Pel que fa al punt de vista sintàctic, el fet que entri en joc la relació entre els diferents constituents d'una oració permet de distingir, per exemple, la relació que el verb estableix amb el subjecte (verbs *impersonals* i *personals*) o amb els diferents complements "verbals" (verbs *copulatius*, *predicatiu*, etc.)⁴.

³Quan parlem dels elements de segmentació verbal ens referim a la classificació del que tradicionalment s'ha qualificat amb el nom de "categories verbals", "accidents del verb" o "elements de caracterització verbal": el tema, el temps, el mode, el nombre i la persona. Joaquim Viaplana [14, 15] incorpora a aquest esquema clàssic un element anomenat "extensió" que es refereix als increments velars en el cas de verbs de la 2a conjugació com *beure*, i als increments palatals dels que habitualment coneixem com a verbs incoatiu, tipus *servir*.

⁴Aquests són dos dels tipus de relació a què es refereix la classificació tradicionalista de Josep Ruaix [11]. Afegeix també la consideració del verb en si mateix, la qual cosa li

Com a objecte de recerca, doncs, l'estudi de la morfologia verbal pot seccionar-se principalment en els elements que contribueixen a la caracterització del concepte de *verb* que hem esmentat suara: a) els elements morfològics (específicament els morfofonològics i morfosintàctics), b) les característiques que proporcionen les relacions sintàctiques amb altres elements oracionals, i c) el contingut semàntic del verb simplement com a referent lèxic o com a element d'una estructura sintàctica unitària (temps compostos o perífrasis verbals). És en funció de l'interès en cada un d'aquests components que cal plantejar-se la metodologia per a l'obtenció de dades i la necessitat o no de prescindir del que pròpiament es considera treball de base empírica o treball de camp.

3 Els recursos metodològics

Joan Coromines⁵ en referir-se a la metodologia emprada en l'elaboració del seu treball *El parlar de Cardós i Vall Ferrera*, declarava que en el cas de la morfologia verbal havia defugit d'obtenir formes verbals obligant els subjectes a conjugar ja que el resultat d'aquestes dades era segurament l'obtenció de paradigmes més complets però d'un valor dubtós [2, p. 32]. De fet aquesta declaració és un testimoni prou clar de la dificultat que suposa plantejar-se una opció metodològica per a la recerca de formes verbals.

Aparentment l'investigador que es planteja una recerca a partir de l'obtenció de diferents formes verbals juga amb una carta al seu favor: qualsevol discurs coherent –oral o escrit– que crea una persona ha de contenir indiscutiblement un volum més o menys ampli i variat de verbs. Nogensmenys, l'ètim llatí corresponent –*verbum*– s'aplicava al concepte de “paraula” en termes absoluts. En aquest sentit, l'investigador se situa en una situació avantatjosa respecte al que estudia per exemple la qualitat tímbrica d'un so vocàlic en un context determinat. Ara bé, aquesta aparent condició privilegiada genera també els seus problemes, perquè no és el mateix fer un estudi de l'estructura morfofonològica d'alguns temps verbals d'uns verbs determinats, que fer un recompte de l'ús de perífrasis verbals que una persona empra en un discurs espontani informal o el tipus de verbs que utilitza un nen segons la seva maduresa intel·lectual, o bé quina és la importància del referent semàntic d'un

permet d'incorporar els elements propis de la flexió verbal: les conjugacions, els modes, els temps, les persones i l'aspecte verbal.

⁵Vull deixar clar que aquest apartat té caràcter general i per això no s'inclouen treballs específics que sens dubte podrien enriquir el contingut d'aquest bloc però que possiblement serien injustament esmentats, tenint en compte l'oblit d'altres treballs d'igual mèrit.

verb a l'hora de l'assignació de certs papers temàtics.

En tots tres casos es podria prescindir en principi d'una metodologia concreta. De fet, malgrat que el referent oral és també en els tres casos el punt de partença, res no impediria de treballar a partir de corpus ja transcrits. Tanmateix, això suposaria haver passat per alt la fase de recollida de dades que és on realment se situen els problemes en tot treball de camp i l'estadi en què cal plantejar-se el tipus de metodologia que volem emprar.

Una de les tècniques que es poden utilitzar és la del *qüestionari*. Existeixen diferents classes de qüestionaris en funció del tipus de pregunta que s'utilitza. A grans trets, aquestes preguntes poden ésser *obertes* o *tancades*, tot i que també hi ha qüestionaris *sense preguntes* com els que molt sovint s'empren en els treballs de dialectologia tradicional. En qualsevol cas, l'aspecte més important que cal tenir en compte és el mètode d'interrogació. Entre els més habituals destaquen: la correspondència, la traducció, el mètode indirecte o el qüestionari de dibuixos (Vený [13, p. 79]).

Pel que fa a la seva aplicació als estudis de morfologia verbal, aquests mètodes són útils però sovint aporten dades parcials ja que únicament s'adeqüen a certs tipus d'estudi. No sol ésser freqüent per exemple utilitzar el mètode de la correspondència que és el menys fiable en investigacions lingüístiques. Quant al mètode de la traducció o mètode directe, es manifesten clarament els inconvenients que a nivell general es plantegen en altres tipus de recerques: a) només es pot aplicar a parlants bilingües, b) existeix el perill de calc i c) sovint manca una correspondència simètrica (Vený [13, p. 81]). Addicionalment, i quan el que es tracta és obtenir paradigmes flexius de verbs irregulars, els inconvenients augmenten en el sentit que la no correspondència de particularitats morfològiques pot alterar notablement les respostes obtingudes. Això s'esdevé també quan l'ús dels temps verbals de dues llengües no és del tot equitatiu. Penso per exemple en els problemes que tenen els anglesos quant a l'ús del pretèrit perfet en espanyol en lloc del pretèrit indefinit, o en el mateix terreny, el problema de correspondència que un català pot tenir entre les formes simples del pretèrit indefinit castellà i l'equivalent pretèrit perfet català, normalment en forma perifràstica.

Dels altres dos mètodes, el del mètode indirecte o el qüestionari de dibuixos, probablement és el primer el més habitual en treballs de morfologia verbal quan el que interessa és estrictament fer un estudi lingüístic d'unes formes verbals. Les tècniques emprades més sovint són la compleció de frases inacabades o la repetició d'estructures paral·leles, tot i que es poden afegir l'ús de perífrasis, les descripcions, la mímica, la dixi o la designació d'objectes (Vený [13], Viaplana [16]). Els avantatges d'aquest mètode és que l'investi-

gador acostuma a obtenir la informació concreta que necessita tot i que com veurem en l'apartat següent això no estalvia problemes. En el cas específic de la morfologia verbal el resultat final de l'aplicació d'aquesta prova acostuma a ésser l'obtenció de paradigmes flexius més o menys complets i amb aquesta tècnica se supleix la necessitat d'haver de conjugar formalment tot un temps verbal. Quant al qüestionari de dibuixos resulta útil per a establir la concreció semàntica d'un verb i per a l'establiment dels referents temporals, sobretot quan s'utilitza en treballs amb nens, la qual cosa no significa que no es puguin utilitzar altres tipus d'estratègies en investigacions sobre l'avaluació del llenguatge⁶.

Una de les altres tècniques que podem emprar és la del *test lingüístic*. Els tests lingüístics es poden classificar segons el tipus d'estímul – *verbal* o *no verbal*– i la classe de reacció que es pretén aconseguir – *verbal* o *no verbal*– (López Morales [6, p. 129]). Val a dir, però, que aquesta no és una tècnica gaire emprada en treballs de morfologia verbal quan el que interessa és fer una anàlisi sistemàtica de l'estructura lingüística de certes formes verbals. En qualsevol cas, es poden emprar per exemple el que s'anomena *cintes d'estímul* –estímul verbal/reacció verbal– o làmines amb dibuixos o un enregistrament en vídeo –estímul no verbal/reacció verbal– que generi el tipus de discurs que posteriorment ens permeti d'analitzar unes determinades estructures verbals. La combinació de diferents estímuls per tal d'aconseguir una reacció verbal, la qual cosa genera un tipus de test lingüístic més complex, ha estat utilitzada en els estudis de morfologia amb nens per investigar la incorporació de certes regles morfològiques en la seva gramàtica mental.

En el camp de la psicolingüística i psicopedagogia, el *test lingüístic* formaria part de les anomenades *proves normalitzades*, és a dir, un tipus de prova creada amb l'objectiu que pugui ser vàlida per diferents investigacions, a diferència de les *proves personalitzades* que serien d'aplicació única per a un treball. Entre els tests utilitzats per avaluar el desenvolupament del component morfològic de l'infant destaquen els següents: 1) *Berko Experimental Test of Morphology*, un dels tests clàssics en l'estudi de la morfologia creat per Berko l'any 1958; el seu objectiu és la identificació de la producció de regularitats morfològiques –en la formació del plural dels substantius i alguns aspectes de la morfologia verbal– a partir de paraules sense sentit; 2) *ITPA (Illinois Test Psycholinguistic Abilities)*. *Subtest de tancament gramatical*, un test ideat per Kirk l'any 1961, que consta de diferents proves i que en el cas de la morfologia, el nen ha d'intentar adaptar morfològicament les frases

⁶M. Forns i C. Triadó [5, p. 80] n'exposen les més habituals en aquest tipus de treballs.

que l'avaluador li proporciona; 3) *Bankson Language Screening Test. Subtest de regles morfològiques*, aquesta prova consta de 17 bateries que permeten estudiar aspectes relacionats amb la semàntica, la morfologia, la sintaxi i la percepció auditiva⁷ i visual. En el cas de la morfologia verbal interessa analitzar la correcta aplicació de regularitats morfològiques per part del nen (Forns i Triadó [5, p. 75]).

Finalment, una altra tècnica que es pot emprar en un treball interessat en l'estudi de la morfologia verbal és l'*entrevista* o la *conversa*. Aquesta s'empra no sols en lingüística –de forma molt especial en els treballs que es desenvolupen des de la Sociolingüística de la variació i la Dialectologia–, sinó també en treballs de psicolingüística o antropologia social entre d'altres.

L'aspecte més rellevant és el que converteix l'entrevista en una de les tècniques més favorables per aconseguir l'espontaneïtat del parlant, ja sigui mitjançant el que pot ésser una conversa dirigida, semidirigida o lliure. En el cas concret dels estudis de morfologia verbal l'ús de la tècnica de l'entrevista és una eina complementària força útil, ara bé, sempre i quan l'objectiu no sigui l'obtenció de tota una sèrie de paradigmes flexius d'una llista de verbs fixada prèviament. En aquest cas els resultats no permeten de fer un tractament sistemàtic de les dades obtingudes. D'altra banda, quan el que interessa és la definició d'un espai temporal concret a través de l'expressió verbal, cal anar en compte amb la tria de les persones entrevistades. Una entrevista o una conversa amb gent d'edat avançada dificulta extraordinàriament l'obtenció de verbs en futur, ja que fins i tot quan s'estableix un context temporal present les referències al passat són habituals⁸. Contràriament, en les entrevistes amb gent jove les referències al passat no solen ésser gaire espontànies, sinó que vénen fixades precisament pels marcatges contextuals a través d'esdeveniments puntuals.

4 Alguns exemples per a la reflexió

En aquest apartat pretenc aportar algunes dades reals amb l'objectiu de plantejar algun dels problemes que ja he avançat al concretar les tècniques més

⁷Aquests subtests de percepció auditiva inclouen memòria per a mots i frases, ordres, seqüenciació d'històries i discriminacions fonètiques (Siguan, Colomina i Vila [12, p. 139]).

⁸Tothom que hagi fet alguna entrevista amb gent gran em sembla que estarà d'acord amb el fet que hi ha temes de recurrència obligada per als avis: l'experiència de la guerra, el canvi de costums, la pròpia experiència vital, etc. En el cas suposat que el que t'interessi saber és per exemple com passa les hores un d'aquests avis, rarament no es refereixen al que feien abans, com enyorança del passat o com a justificació del que no fan ara.

rendibles en el treball empíric de la recerca en el camp de la morfologia verbal. Val a dir, però, que l'objectiu principal de la investigació era l'estudi de l'estructura formal d'una sèrie de formes verbals tenint en compte el seu valor temporal i sobretot els elements de la seva estructura morfofonològica. En aquest cas les tècniques emprades van ésser: a) un qüestionari que consistia a omplir buits, b) una prova que consistia en l'endevinament d'una estructura paremiològica concreta, c) el desenvolupament d'una conversa semidirigida i d) una prova de percepció a partir d'estímuls verbals.

4.1 ELS PROBLEMES DEL QÜESTIONARI

Els problemes principals que planteja la utilització d'un qüestionari per a l'obtenció de formes verbals són d'índole diversa i alguns d'ells són extensibles a altres tipus de treballs amb interessos molt diferents. Un dels principals és que resulta molt difícil de simular quin és l'objecte concret d'estudi. Així, en el cas dels verbs, hom gairebé irremeiablement rememora l'etapa escolar que semblantment al que succeïa en el cas de les taules de multiplicar ha estat sempre marcada per un acusat estímul correctiu. Això crea problemes en la mesura que incomoda l'informant i activa en ell el desig de "quedar bé", la qual cosa genera a la vegada un seguit de formes artificials, fruit de la hipercorrecció o de l'exercici de traducció simultània a partir de les formes verbals tal i com es van aprendre en el seu moment. En el cas del qüestionari, doncs, i quan l'objectiu és l'obtenció de formes verbals el criteri de correcció predomina per sobre de l'aplicació funcional d'aquestes formes.

Un dels altres problemes té a veure amb la llargada del qüestionari. Com en tota investigació, un qüestionari llarg acaba cansant l'informant, tanmateix, en el cas de la morfologia verbal la pressió psicològica que acumula aquest informant fa que es relaxi l'activitat d'autocorrecció, i que s'obtinguin formes no només més espontànies —que en aquest cas és difícil— sinó més properes al seu vessant funcional. Relacionat precisament amb el vessant més funcional, un dels altres inconvenients del qüestionari és que no és igualment productiu en tots els temps verbals. Per exemple, l'obtenció de formes en subjuntiu i sobretot en imperatiu a través d'un qüestionari de compleció de buits resulta sovint infructuosa si tenim en compte les interferències d'altres paradigmes flexius que obtenim com a resposta.

La forma més habitual de plantejar aquest tipus de qüestionaris és com dèiem a partir de la traducció o la compleció de frases amb buits. Especialment en el darrer cas i quan el que es tracta és d'obtenir diferents temps verbals es fa evident l'ús d'uns elements imprescindibles: els deíctics tem-

porals i a voltes també els espacials. L'ús d'un element deíctic que expressi passat, però, i per posar-ne un exemple, no és garantia d'èxit suficient per aconseguir un temps verbal pretèrit. Vegem-ho en les següents frases:

En unes frases com les següents:

- (1) *Ahir jo una jaqueta nova (verb portar)*
- (2) *Ahir jo una cançó (verb escriure)*

Plantejades aquestes frases com a part d'un mateix qüestionari, la majoria dels informants –sobre un total de 30 persones– en el primer cas van respondre “portava”, mentre que en el segon van respondre “vaig escriure”. Està clar que en ambdós casos el referent temporal és passat, però tal i com es pot observar l'ús del temps verbal és diferent. L'explicació en aquest cas probablement es deu al fet que l'ús del passat amb el verb “portar” es refereix a un període de temps més llarg i imprecís, mentre que en el cas del verb “escriure” ens remet a una acció més puntual. En qualsevol cas, està clar que un mateix element deíctic no sempre genera les mateixes respostes, ja que cal tenir en compte les implicacions semàntiques del verb en qüestió.

En un altre exemple com el següent:

- (3) *Ahir tots havíem de portar una cosa nova i jo una bufanda de colors (verb portar)*

En aquest cas, cap dels informants va respondre espontàniament amb la forma “vaig portar”, sinó que ho substituïen per les formes “portava”/“havia portat”. Una explicació seria que l'ús d'una perifrasi verbal en la frase anterior pot desorientar l'informant. Tanmateix, en una frase addicional com “ahir havíem de fer un sopar, però no el” (4) tothom coincidia a respondre amb la forma “vam fer”. Aquest fet no invalidaria l'argumentació respecte a les frases (1) i (2) però sens dubte obligaria a afegir un nou argument, i és que en la frase (4) hi ha correspondència entre els subjectes de les dues frases coordinades, la qual cosa no s'esdevé en els subjectes de les frases de (3). Això prova que el marcatge temporal en una estructura coordinada o subordinada està íntimament lligat a la resta dels components sintàctics dels quals no es pot prescindir.

Finalment, també pot generar alguna sorpresa les respostes a una frase aparentment ambigua com:

- (5) *El dia de la reunió jo la veritat (verb dir)*

Malgrat que “el dia de la reunió” pot referir-se a una data passada o futura, la majoria dels informants interrogats van respondre “vaig dir” i no pas “diré”. Una de les explicacions possibles és que l’informant pot haver-se adonat ja de la gradació temporal que s’estableix en les preguntes del qüestionari (present, passat, futur, etc.). Tanmateix, aquest supòsit seria vàlid en el cas que s’acomplís de forma sistemàtica. El fet, però, que no sigui així, obligaria potser en aquest cas a esgrimir arguments de tipus pragmàtic.

4.2 LES DIFICULTATS EN L’ÚS DE LA PAREMIOLOGIA

La paremiologia ha contribuït a crear el que s’ha anomenat *memòria col·lectiva*, i en aquest sentit seria una forma d’enregistrar aquesta memòria i experiència acumulada (Mollà i Viana [7]), de totes maneres com a tècnica metodològica en els treballs de base lingüística no ha estat excessivament aprofitada. En el terreny de la morfologia verbal l’ús de la paremiologia resulta útil per a l’ús del verb especialment com a referent lèxic. Des del punt de vista sintàctic i morfològic l’interès podríem dir que és reversible, és a dir, l’estudi de les formes verbals pot ser una bona forma d’estudiar no aquestes formes precisament sinó l’estructura sintàctica o els components per exemple flexius del ventall de proverbis o refranys que omplen la nostra història cultural.

L’ús de les estructures paremiològiques, però, no és aconsellable si el que es pretén és obtenir pronúncies dialectals de determinades formes. En aquest cas, el fet que la paremiologia hagi estat interferida per altres forces d’acció, de fet per altres mitjans d’enregistrar la memòria com poden ésser l’escriptura o els mitjans audiovisuals, dificulta l’obtenció d’aquestes pronúncies més dialectals.

4.3 ELS ENTREBANCS EN LA CONVERSA

La conversa és possiblement la tècnica de recollida de dades que més còmodament permet a l’investigador fer la seva feina. Sigui com sigui, els seus avantatges es combinen amb els seus desavantatges.

En els treballs en què l’objecte d’estudi és la morfologia verbal, un dels principals desavantatges és, com dèiem, que el recull de formes verbals no sempre permet de fer una anàlisi sistemàtica de les dades. En realitat, aquest fet s’esdevé també en altra mena de treballs i una de les possibles vies per tal de resoldre l’entrebanc és que l’investigador recondueixi la informació que rep per part de l’interlocutor. Això s’aconsegueix formalment passant d’una entrevista o conversa lliure a una conversa semidirigida o dirigida. En aquest

cas, però, i en relació al tipus de recerca a què em referia, les respostes dels informants poden alterar la forma del contingut del relat que tu preveus en principi. Posem-ne algun exemple.

L'objectiu de l'investigador era aconseguir formes verbals en present-passat, condicional-pretèrit imperfet de subjuntiu, present de subjuntiu i futur. Per tal d'aconseguir-lo, i atesa la dificultat perquè espontàniament apareguessin tots aquests temps verbals, es formulaven a l'interlocutor quatre tipus de preguntes:

- a) En quins aspectes ha canviat la seva vida respecte a la d'abans?
- b) En què li agradaria que canviés la seva vida actual de cara a un futur?
- c) Què n'espera d'aquest any nou?
- d) Què té previst de fer l'any que ve?

Les respostes obtingudes no van ésser tan satisfactòries com s'esperava per diversos motius. En primer lloc, perquè en una conversa que es pretén que sigui informal i espontània és molt difícil que l'informant plantegi el seu discurs com un contrast d'experiències. Per tant, a una pregunta com la primera la resposta més habitual de l'informant no és que contrasti el que feia abans amb el que fa ara, sinó que relati senzillament el que feina abans. Aquestes dificultats en el relat sorgeixen també quan es pregunta pel futur d'aquesta persona. Normalment, i segurament de forma més acusada si es tracta de gent gran, la gent es mostra cada cop més reticent a fer previsions de futur i és en aquest sentit que convé plantejar les preguntes d'aquest tipus com a futur d'immediatesa, és a dir, preguntant per exemple què farà demà, o aquest cap de setmana.

Un altre dels entrebancs que afecta, en aquest cas les converses amb gent jove, és el fet que, majoritàriament, el grau de verbositat acostuma a ésser inferior al d'una persona adulta. La conseqüència és que s'obtenen expressions amb absència de formes verbals i, doncs, el relat es converteix en una narració en estil nominal. Lligat a aquest problema, se'n deriva un altre, i és el que podríem anomenar l'obtenció de respostes amb valor referencial i caràcter denominatiu. Em refereixo a casos en què per exemple a una pregunta com *què feies quan eres petit?* és més freqüent del que sembla que la gent comenci el discurs dient: "*Jugava amb els amics, m'agradava anar al cine, espantar ocells, córrer pels carrers, etc.*", és a dir, que el fet d'anar enumerant activitats fa que es passi de l'enunciació amb formes verbals finites a les no finites, principalment en l'infinitiu.

Dos dels altres entrebancs de la tècnica de la conversa que podríem dir que són inherents a aquest gènere el constitueixen, per una banda, el fet que òbviament no totes les persones s'expressen amb la mateixa fluïdesa i, consegüentment, que el temps esmerçat en les converses no sigui mai proporcional a la informació que se n'extreu.

Amb tot, també l'ús de la conversa aporta els seus avantatges. El principal d'aquests avantatges és segurament el fet que és a través de la conversa que l'investigador aconsegueix que l'informant vagi desinhibint-se i per tant en resulti un discurs més informal i espontani. Aquesta afirmació, però, no és exempta de discussió i de fet ha estat un dels retrets a la metodologia de la Sociolingüística de la variació, que se serveix de la conversa com una de les tècniques que configuren el contínuum estilístic d'un fet de parla. En qualsevol cas, és cert que en els treballs en què l'objectiu és l'estudi de les formes verbals ja sigui per la seva estructura morfològica o com a elements lèxics, la conversa afavoreix que en un període de temps relativament curt s'aconsegueixi un nombre més elevat de formes verbals, la qual cosa no significa que en el recompte final aquestes formes s'adeqüin als interessos de l'investigador.

4.4 LES IMPLICACIONS EN LES PROVES DE PERCEPCIÓ

L'avaluació de la percepció en lingüística s'ha treballat i es treballa bàsicament a partir de la discriminació de diferents sons. Per tant, forma part sobretot de la recerca en el camp de la fonologia i la fonètica⁹; en morfologia, doncs, aquest és un camp d'exploració relativament verge. Les proves de percepció en morfologia verbal amb gent adulta poden ajudar a corroborar diferents arguments com per exemple l'ús més aviat baix de certs verbs que aporten concreció semàntica a una acció, el grau de correcció gramatical aplicat a diferents formes verbals o l'ús de vegades inadequat del que s'anomena complements de règim verbal. Ara bé, els treballs de percepció en morfologia verbal són especialment rellevants en els treballs amb infants, ja que contribueixen a entendre un aspecte força deixat de banda: els mecanismes que actuen en el desenvolupament de la morfologia verbal.

Una prova experimental realitzada amb un nen de vuit anys i una nena de quatre va permetre extreure alguna d'aquestes interessants dades. La prova consistia a escoltar un total de cinc parells de frases que l'investigador llegia en veu alta amb l'objectiu d'avaluar cinc aspectes diferents: a) quin era

⁹Podem consultar els treballs de Lídia Pons [10] i Josefina Carrera [1].

l'assoliment dels processos de regularització/irregularització verbals; b) quina era l'actitud del nen/a davant certes formes verbals dialectals; c) quina era l'actitud davant formes que des del punt de vista semàntic serien incoherents i, d) si els dos nens tenien ja adquirides les relacions entre la deïxi de persona i temps verbal. Els resultats més importants van ésser segurament els que afectaven les següents frases:

(6) a) Avui *s'ha morit* un gat del meu veí.

b) Avui *s'ha mort* un gat del meu veí.

(7) a) La meua mare cada dia *em canta* una cançó.

b) La meua mare cada dia *m'escolta* una cançó.

En el primer cas, les respostes eren ja previsible atès que per al nen de vuit anys la frase que “millor li sonava” era la b) mentre que a la nena era la a), la qual cosa, a banda que es tractés d'una prova experimental, confirmava el fet d'hiperregularització que els nens que no han accedit a l'estudi de les convencions ortogràfiques i gramaticals de la llengua apliquen de forma sistemàtica a diferents components del discurs. El resultat més sorprenent, però, es va obtenir en el cas de la pregunta (7) en què la nena de quatre anys va considerar com a més normal la resposta b) quan està clar que semànticament és una acció de difícil comprensió. L'explicació que es va poder extreure d'aquesta resposta és que la nena s'autoidentificava com a agent de l'acció de cantar una cançó mentre que li resultava estrany que fos la seva mare la que cantés cançons. Per tant es perdia el contingut gramatical que en aquest cas aportava el pronom feble i únicament es fixava en els components lèxics puntuals que actuaven com a referent d'una experiència real per a la nena.

Aquesta prova tan senzilla, doncs, permet d'observar que en el cas de les proves de percepció, a banda dels interessos específics de la investigació, cal tenir en compte les possibles implicacions de les proves que es preparen. En el treball amb nens, això significa tenir en compte molt especialment el món cultural, afectiu i social que els envolta.

5 Conclusió

L'estudi del verb ha estat sovint lligat a l'expressió temporal que aporta com a element bàsic de tot enunciat. La seva estructura morfèmica, les relacions sintàctiques que s'estableixen amb altres constituents oracionals com poden

ésser els adverbis temporals o altres complements regits per un verb, i l'ànalisi semàntica ja sigui dels morfemes temporals d'una forma verbal o del seu contingut com a referent lèxic, són alguns dels aspectes més recurrents en els estudis de morfologia verbal. Ara bé, el fet que habitualment aquests treballs monogràfics no s'hagin plantejat com un treball de camp ha contribuït a fossilitzar un tipus de metodologia recurrent que no ha permès d'analitzar les imbricacions de tot aquest cúmul de trets característics que globalitzen el concepte de verb.

L'objectiu d'aquest article ha estat repassar alguna de les tècniques més utilitzades en treballs de camp que se centren en l'estudi de la morfologia verbal a partir de les dades de recerca personal de l'autora, amb la intenció de suscitar alguns interrogants i apuntar possibles solucions que permetin fornir-se una idea de la necessitat de renovar plantejaments metodològics unitaris. Tal i com penso que ha quedat apuntat, i de fet com reconeixia Rolf Eberenz-Greoles en un article de gairebé fa vint anys "el temps verbal [i es poden afegir els altres trets que caracteritzen el verb] no depèn només de factors inherents al text com a unitat de la comunicació, sinó que és determinant també per la situació pragmàtica en què es desenrotlla l'acte comunicatiu." [4, p. 171]).

Referències

- [1] CARRERA, J. (1993). *Ús de la pretònica inicial "E-" a Alguaire. Un estudi productiu i perceptiu*. Universitat de Lleida. Tesi de llicenciatura.
- [2] COROMINES, J. (1976). *Entre dos llenguatges*. II. Barcelona: Curial.
- [3] CUENCA, M. J. (1996). *Sintaxi fonamental*. Barcelona: Empúries.
- [4] EBERENZ-GREOLES, R. (1979). La categoria temporal del verb català. *Miscel·lània Aramon i Serra. Estudis de llengua i literatura catalanes oferts a R. Aramon i Serra en el seu setantè aniversari*. I. Barcelona: Curial. 169–180.
- [5] FORNS, M. & TRIADÓ, C. ([1989] 1992 reemp). *La evaluación del lenguaje*. Barcelona: Anthropos.
- [6] LÓPEZ-MORALES, H. (1994). *Métodos de investigación lingüística*. Salamanca: Ediciones Colegio de España.
- [7] MOLLÀ, T. & VIANA, A. (1989). *Curs de Sociolingüística 2*. Alzira: Edicions Bromera.

- [8] MORENO, J. C. (1991). *Curso Universitario de Lingüística General I: Teoría de la gramática y sintaxis general*. Madrid: Síntesis.
- [9] PAYRATÓ, L. (1997). *De professió, lingüista. Pamorama de la lingüística aplicada*. Barcelona: Empúries.
- [10] PONS, L. (1992). *Iodització i apitxament al Vallès. Interpretació sociolingüística i psicolingüística dels canvis fonètics*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- [11] RUAIX, J. (1988). *El Català/2. Morfologia i sintaxi*. Moià.
- [12] SIGUAN, M. & COLOMINA, R. & VILA, I. (1986). *Metodologia per a l'estudi del llenguatge infantil*. Vic: Eumo Editorial. 2a ed. 1989.
- [13] VENY, J. (1985). *Introducció a la dialectologia catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- [14] VIAPLANA, J. (1984). La flexió verbal regular del valencià. *Miscel·lània Sanchis Guarner, I. Quadern de Filologia*. València: Universitat de València. 391–407.
- [15] VIAPLANA, J. (1986). Morfologia flexiva i flexió verbal catalana. *Llengua i Literatura. Revista anual de la Societat de Llengua i Literatura* : 385–403.
- [16] VIAPLANA, J. (1996). *Dialectologia*. València: Universitat de València.